

Skuggbyn

– under ytan på en avfolkningsby

Om stratifiering, sociala relationer och överlevnad

av Ann-Kristin Ekman

FIGUR 1: *Gammal vy över Ängersjö. I förgrunden stambemmanet Åsen, där endast ett hus återstår idag. FOTO: i Ängersjö byalags arkiv.*

Inledning

Föremålet för den här artikeln är Ängersjö, en liten by med ett fyrtiotal invånare som kan tyckas vara på väg att försvinna.¹ Det är i varje fall den bild som med jämna mellanrum förmedlas, både från byborna själva och från omvärlden. I bybornas föreställningsvärld är detta hot alltid närvarande och det är också något som förmedlas till besökare. Bristen på människor för att upprätthålla de sociala sammanhangen och den ekonomiska kontinuiteten gör sig ständigt påmind. Det är också en gängse bild i kommunala och regionalpolitiska sammanhang, en bild av glesbygdens små byar och samhällen som snart kommer att vara tömda på sitt innehåll.

Men vad hittar man om man skrapar på ytan? Jo, för det första finns ett socialt liv och ett fungerande

vardagsliv som man behöver befinna sig på platsen en längre tid för att erfara. Det finns ett aktivt föreningsliv i byn, och många är också med i föreningar utanför byn, t.ex. i pensionärsföreningar. Det är gott om årliga fester t.ex. vid älgjakten och vid midsommar, sommar- och höstfester vid byns skogsmuseum, julfirande med grannbyn samt ofta bygemensamma firanden av högtidsdagar.

För det andra är det många fler individer än de som bor i byn som bidrar till detta sociala liv, människor som aktiverar byn på olika sätt, t.ex. bidrar till arbetet i skogsmuseet (som kallas *kojbyn* i bybornas mun). Det handlar om återvändande släktingar, sommargäster utan släktanknytning, personer från grannbyarna och enstaka turister. Här finns också bybor i förskingringen som bevakar

sina ekonomiska intressen. För denna utvidgade by har jag valt benämningen *skuggby*.² Begreppet har uppkommit i våra interna diskussioner kring forskningsmaterialet om byn. Det ger en association till att byn skuggas av ett större fält av relationer, som kan vara svåra att upptäcka, men som på olika sätt är viktiga för och griper in i byns organisation och handlingsmönster. Begreppet har också valts för att antyda det flyktiga och svårgripbara hos en skugga.

Genom det sökljus som satts på byn av det stora mångvetenskapliga forskningsprojekt som pågått där under ett antal år finns en bild av byn inte bara i det omgivande samhället utan också i en större krets.³ Byn omtalas i forskarvärlden oftast genom att nämnas vid namn trots att forskningens fokus är den inre norrländska skogsbygden och byn endast en representation av dess livsform. Inom den kommun och det län som byn ligger har detta också lett till att byn blivit känd. Dessutom har byn kunnat ses i TV genom att 2002 års julkalender "Nudådalen" spelades in här. Det finns alltså konstruktioner av byn utifrån, som på olika sätt påverkat (eller inte påverkat) byn, men i varje fall gjort att den blivit känd och öppnat den för en växelverkan med dem som studerar eller på annat sätt betraktar byn.

Detta gjorde mig nyfiken på vad som fanns bakom föreställningen om att byn är på väg att dö. Hur går det ihop med förekomsten av skuggbyn, de många föreningarna och sociala sammankomsterna samt beredvilligheten att släppa in forskare och filmfolk i byn? Jag upptäckte dock snart att byn var både öppen och sluten, dvs. i vissa sammanhang kontaktskapande, öppen för nya idéer och flexibel, i andra sammanhang sluten och ickeflexibel med värnande om integritet och kontinuitet.

Bybornas föreställning om att byn är på väg att dö och att människor är den knappa resursen är en utgångspunkt. Mitt argument är att byn består av många fler individer än de som bor där och att dessa på olika sätt bidrar till det sociala livet i byn och dess kontinuitet. Samtidigt befinner sig dessa också på olika avstånd från

byns kulturella kärna. Det finns en inre kärna av individer som delar något speciellt med varandra, bl.a. en värdegemenskap kring stamhemman, skog och arv. En av frågorna i artikeln blir då vad som utgör byn och vad som är dess kärna. Är det så att de många individerna med lösare anknytning, de som utgör skuggbyn, har betydelse för flexibiliteten och utvecklingen i byn och att byns inre kärna har större betydelse för stabiliteten och kontinuiteten? Det är min avsikt att titta närmare på den sociala sammansättningen av byn, som trots sin litenhet är mycket komplex, och visa relationernas och nätverkens betydelse i de olika sammanhangen. Att byn är så liten är snarast en tillgång – det är förhållandevis lätt att få grepp om samtliga individer.

Frågorna kan kanske få sina svar genom en analys av befolkningsstrukturen, dvs. alla som finns i byn, även de som bara är där tillfälligt. Det handlar då om individer som är knutna till olika sfärer med olika avstånd till de ekonomiska tillgångar och centrala värden som finns i byns kärna. Kontinuitet eller förändringsbenägenhet kan måhända förklaras genom det sociala mönstret kopplat till symboliskt och ekonomiskt kapital. Mot bakgrund av de diskussioner som förts om "socialt och kulturellt kapital" och deras betydelse generellt för utveckling och kontinuitet vill jag gå ett steg vidare och visa vilka relationer och föreställningar som utgör grunden i en bygemenskap och i sin tur är viktiga

FIGUR 2: Höbärgning. Fotot taget på 1950-talet. FOTO: i privat ägo.

FIGUR 3: Midsommarfirande vid gammelstugan på Svea i Ängersjö på tidigt 1970-tal.
FOTO: Gustaf Haglund.

för byns fortbestånd och vilka som har betydelse för nydaning.

I artikeln gör jag därför ett försök att kartlägga byns sociala innehåll genom att identifiera de människor som bidrar till byns liv. Till min hjälp för att förstå den sociala stratifieringen har jag använt mig av en grafisk framställning.⁴ Men innan jag kommer in på de sociala sammanhangen problematiserar jag vad som utgör en liten by idag och hur den betraktas utifrån och inifrån. Som antropolog har mitt fokus varit bybornas egna förhållningssätt och jag har därför vistats i byn i längre sammanhållna perioder än övriga forskare och deltagit i byns vardagsliv. Jag har arbetat genom att bara "vara med", dvs. med deltagande observation, men också med intervjuer. Jag har deltagit i det dagliga livet i byn men också träffat människor i grannbyar, varit med på olika möten och sammankomster och deltagit i byns kvinnocirkel. Genom dessa långa fältperioder i byn har jag försökt förstå vardagens praktik och tankestrukturer och i det sista avsnittet behandlar jag byn som kulturell enhet, den inre logiken, värdegemenskapen och dess betydelse för byns sociala liv samt förhållandet mellan kontinuitet och förändring. Resultatet pekar, som vi skall se, emot att byns fortbestånd är beroende av både sin starka lokala kärna med fasthållandet av lokala vär-

den, vilka har stor betydelse för byns identitet, och öppenheten utåt, flexibiliteten mot nya idéer.

Vad är en by?

En by kan beskrivas på många sätt, den kan beskrivas utifrån, t.ex. genom befolkningsstatistik, näringsgrenar och sysselsättningstal. I regionalpolitiska diskussioner om utveckling lyfts oftast ekonomin och dess utvecklingspotential fram. Men en by finns också som en levd plats med sina sociala relationer, sina interna maktförhållanden, sin historia och ett innehåll som har mening för bymedlemmarna. Hur byborna uppfattar och avgränsar sin by visar sig i de sammanhang där de gemensamma värdena kommer fram som markörer.

Forskningsprojektet och byns ekonomiska utveckling

I forskningsprojektet har en grundläggande hypotes funnits sedan projektets början. Som forskare har vi kretsat kring frågan om att förutsättningarna för överlevande i en perifer skogsbygd kräver anpassningsförmåga och öppenhet för förändringar. Projektets titel är "Flexibilitet som tradition" och just "flexibiliteten" eller bristen på flexibilitet har varit en av kärnfrågorna för att för-

stå utvecklingen i skogsbygder. I projektet arbetar många forskare från de historiska disciplinerna med antagandet om att flexibilitet, en kapacitet för omställningar, skulle gälla även under tidigare tidsepoker. Vi har från olika håll prövat om förmågan till flexibilitet faktiskt skulle kunna betraktas som ett kulturellt värde, dvs. att det skulle finnas en kulturellt organiserad flexibilitet.⁵ Detta är inget vi tagit för givet utan snarare utsätter för prövning i den empiri som växer fram ur de skilda disciplinerna. I ljuset av denna hypotes blir också bybornas förmåga idag att handskas med nya möjligheter intressant. Men som vi kommer att se i artikeln finns det gränser för hur flexibel man vill vara för att "utvecklas" och en kulturell integritet man är rädd om. Så frågan är då vilken sorts "flexibilitet" det är vi talar om och inom vilka områden.

Eftersom begreppet "flexibilitet" är ett av de mångvetenskapliga projektets nyckelord har jag haft svårt att frigöra mig från det och inte kunnat undvika att det lagt sig likt ett filter över mitt tänkande kring den ekonomiska och sociala organisationen i byn. De bybor som intresserar sig för projektet är också de på det klara med att flexibilitet, mångsidighet och nytänkande har positiva laddningar. Men begreppet flexibilitet är ju faktiskt inget annat än ett kulturellt konstruerat modeord med en positiv laddning som står för vår tids informationssamhälle och likt många vida begrepp är svåra att ringa in och att tillskriva förklaringsvärde.

Mot vilken bakgrund kan man analysera "flexibilitet" eller öppenhet för förändringar? Vilka resurser fanns i byn tidigare och hur har omvärldsfaktorer ändrat förutsättningarna för den ekonomiska överlevnaden i framtiden? Olika ekonomiska nischer har alltid utnyttjats för överlevnad i randområden som skogsbygder. Inom forskningsprojektet har ännu ett begrepp skapats för att beskriva den här typen av ekonomiskt mönster: *lapptäckes-ekonomi*.

Svaret är att byns möjligheter till överlevnad ändrats dramatiskt sedan efterkrigstiden. De traditionella resurserna, skogsarbetet och småjordbruket, växlades ut successivt från 1950 och framåt i och med strukturrationaliseringarna. Ett par av jordbruken gjorde visserligen vissa nysatsningar under 1950- och 60-talen i form av inköp av maskiner och traktorer samt i vissa fall nyodling, men allt jordbruk i byn hade försvunnit i början på 1980-

talet.⁶ Mångsyssleriet, vilket innebar en kombination av förvärvsarbete utanför byn, säsongarbete i skogen, självhushåll, bärplockning och jakt, blev det sätt på vilket man försörjde sig. Kojbyn, det lilla skogsmuséet, blev som historiskt arv allt viktigare både som symbolisk och ekonomisk resurs. Utifrån ekonomiska variabler kan man gott hävda att en by av den här storleken i glesbygden är på väg att försvinna.

De strukturrationaliseringar inom jord- och skogsbruket som ägde rum under 1900-talets andra hälft har således inneburit att ingen i byn längre brukar jorden och ingen håller djur. Skogsmaskinerna har tagit över arbetet i skogen och endast ett fåtal av männen är idag sysselsatta med skogsarbete på deltid. Inga kvinnor arbetar längre med skogsplantering och något förvärvsarbete för kvinnor existerar inte inom byn. Skolan är nedlagd, liksom affären. Det finns ingen form av geografiskt centrum sedan affären i byns mitt, som fungerade som ett slags informationscentral, lades ner. Utflyttningen från byn har varit omfattande.⁷ I församlingen fanns på 1920-talet nästan 500 personer, på 1950-talet drygt 300 personer, för att idag vara nere på 100 personer. I byn finns idag endast drygt 40 personer. Av dessa är ungefär hälften pensionärer. Av det totala antalet personer i arbetsför ålder som finns i byn arbetar flertalet i centralorten, flera kvinnor har anställning inom den kommunala omsorgen, några i lokala företag, medan ett par är sjukskrivna eller deltidsarbetslösa. De kommunsammanslagningar som skett i flera etapper har gradvis distanserat byn, både geografiskt och mentalt, från kommunens centrum. Tillbakablickandet på byns "guldålder" är märkbart och det enda som lett till någon form av sysselsättning i byn på senare år är rekonstruktionen av det förgångna i form av kojbyn. Mot den här bakgrunden tycks framtidsutsikterna mörka.

De frågor som ställs om den sociala stratifieringen i byn är förstas intimt sammankopplade med byns resurser och hur man hanterat dessa genom tiden. Det finns samtidigt en tröghet och ett nytänkande i byn som är sammankopplat med byns olika individer. En fråga har gällt vilka motkrafter/nya resurser som har funnits att tillgå inom byn och vilka man faktiskt har utnyttjat. Vilka val har man gjort? De nya idéer kring kulturturism som funnits i några årtionden har byborna försökt utnyttja,

FIGUR 4: (t v) Affärsbyggnaden inrymde under 40 år Kooperativa. "Torget" framför var byns samlingsplats. FOTO: i Ångersjö byalags arkiv.

FIGUR 5: (nedan) Idag finns Ångersjö Allservice i den gamla affärsbyggnaden i byns mitt. FOTO: Roland Ekman.

men bara till en viss gräns. Det har funnits en önskan om att få nya människor att flytta till byn och man har i många fall snabbt velat dra in nykomlingar i byns verksamhet, men också dessa bara till en viss gräns. Det finns kulturella värden som man ogärna förhandlar kring. Gränsen för byns kulturella integritet blir tydlig i flera sammanhang som betyder förändring, t.ex. om de hotar de grundläggande värdena kring ägoförhållandena i byn, egaliteten eller byns kollektiva identitet. Det betyder dock inte att alla alltid är överens om byns ekonomiska strategier. Samtidigt som man i byn varit snabb att anpassa sig till nya möjligheter som uppkommit via stat, kommun eller på annat sätt har byns integritet och lokala ekonomi värnats. Ett sådant upprätthållande av en integritet kan bli ett slags motstånd i periferin.⁸

Byn som kulturell enhet

Men en by är också en plats som står för det hem-

vanda, för kontinuitet och trygghet. Då närmar man sig byn genom att se på den som en kulturell gemenskap, där delad historia, delad kunskap om platsen och dess människor utgör grunden för delaktighet.⁹ På ett sätt är det naturligtvis riktigt att de gemensamma kunskaperna och uppfattningarna skapar en stark grund för platsgemenskap och ett lokalmedvetande. Det handlar om byn som

upplevt centrum för de människor som bor där, om meningen i livet och vad som är viktigast för dem som bor kvar. För dem är de sociala sammanhangen, de sociala relationer man kan bygga och upprätthålla av avgörande betydelse. Men individerna i byn är få. Hur hanterar man vardagen mot bakgrund av den förutsättningen, hur resonerar, tänker och känner man? Är det måhända inte enbart de synbara ekonomiska och politiska omvärldsfaktorerna utan det alltmer uttunnade sociala nätverket som gör att byborna ger uttryck för att byn är på väg att försvinna? De sociala sammanhangen har betydelse för hur man uppfattar sin morgondag.

Även om kulturbegreppet som bundet till plats fått mycket kritik under senare år och det lokala ansetts vara påverkat till största delen av influenser utifrån, har andra hävdats dess betydelse.¹⁰ Ulf Hannerz menar att det lokala, platsen, fortsatt har en stor betydelse, inte minst genom det vardagliga och det praktiska, det delade förhållningssättet, ”face-to-face”-relationerna, som ofta också är långsiktiga, och inte minst den ”sinnliga” och verkliga upplevelsen av det lokala i smak, doft och känsla.¹¹ Allt detta gör byn fortsatt viktigt som en källa till kontinuitet.

Värdegemenskapen i byn uttrycks genom kollektiva ritualer och många gemensamma fester och firanden. Men också några byggnader och platser i

och runt byn har större symbolvärde än andra. Allt detta är viktigt för kontinuiteten och för upprätthållandet av de sociala relationerna.¹² Minst fyra årligen återkommande fester förekommer: en sommarfest i kojbyn, midsommarfest på byns fåbodvall, fester under älgjakten på hösten samt en julfest tillsammans med grannbyn. Flertalet firanden av jämna födelsedagar, bröllop och dop är också bygemensamma tillställningar. I dessa gemenskaper finns en förhållandevis stabil kärna av individer och byn hålls samman genom dessa ritualer.

I byn finns tre byggnader som kan sägas utgöra centrala byggnader, två som används kollektivt, den nedlagda skolan som byalaget har köpt samt Folkets hus. Den tredje byggnaden är den centralt placerade Oppigården, ett gammalt stamhemman där flera av byns släkter bott. Det finns också två platser av betydelse utanför byn. Den ena är *kojbyn*, en plats som är öppen för turister men också fungerar för fester av olika slag, den andra är *vallen* (Öjungsvallen), den gamla fåbodvallen där byns stamhemman har sommarhus, och vilken inte är tillgänglig för andra än bybor.¹³ Kojbyn ligger på väg in mot byn och de flesta besökarna åker inte in den sista biten till byn. Vallen ligger på motsatt sida, bort från byn mot storskogen och för att hitta dit måste man passera byn och åka in på enskild väg. Både kojbyn och vallen kan tolkas som en sorts helgade platser.¹⁴ Båda ligger utanför

FIGUR 6: *Kolmilan i kojbyn är en av sommarens höjdpunkter. FOTO: Bertil Larsson.*

FIGUR 7: *Stambemmanet Oppigården.*
FOTO: Ann-Kristin Ekman.

FIGUR 8: *Svevallen, en av fåbodarna på Öjingsvallen.*
FOTO: Barbro Larsson.

själva byn och är del av det större rummet som utgör Ängersjös omgivning och båda har rituella och återkommande inslag, som årsfester, midsommarfirande och arrangemang kring älgjakten. Båda platserna associeras med myter och historia. Att vallen hålls undan för turister och utomstående pekar mot att den kanske ännu mer kan tolkas som betydelsefull och helgad plats. Den uppfyller kriterierna för mer internt hållna evenemang med en snävare krets av släktingar och vänner än de evenemang som hålls i kojbyn med hemvändare, sommargäster och turister.¹⁵ Samtliga hus som

finns kvar på vallen ägs av gamla Ängersjöbor eller ättlingar till dessa. Gränserna är dock flytande, det kan hållas mycket interna jaktfester i kojbyn liksom offentliga friluftsgudstjänster för hela församlingen på Öjungsvallen.¹⁶

Fokus på sociala relationer

I en analys av de mekanismer som styr byn vad gäller befolkningsutveckling, ägande, ekonomiska transaktioner, social organisation och genusrelationer, men också kollektivt arbete, tillhörighet till byn och kulturell gemenskap är det viktigt att förstå organiseringen av de sociala relationerna, relationer som kan vara både stabila och föränderliga. Jag har därför valt att lägga artikelns fokus på social stratifiering och sociala relationer.

Under ytan i byn hittar man, som nämnts, många fler individer som situationellt räknas till byn: släktingar, hemvändare, sommargäster och andra. Det finns i byn en beredskap att knyta nya kontakter och skapa nya sociala relationer, och samtidigt en flexibilitet gentemot nya idéer som kommer utifrån, att snabbt anpassa sig till en ny situation i omvärlden. Men där finns också en stabilitet och kontinuitet som i många sammanhang gör att byborna motsätter sig förändring. Denna samtidigt förändringsbenägenhet och tröghet kan man bättre förstå genom att strukturera byn i olika sfärer av individer med olika avstånd till byns kärna. Ägande och kopp-

lingen till skogen som centralt värde står för kontinuiteten och stabiliteten eller trögheten om man har ett utifrånperspektiv på utveckling. De värden som uttrycker kontinuitet är samtidigt symboliskt viktiga. Men det sociala systemet inom byn är samtidigt flexibelt på så sätt att byborna hela tiden kan skapa nya konstellationer efter nya förutsättningar. Det finns inga låsta mönster, vilket jag återkommer till längre fram. Tröghet/kontinuitet och förändringsbenägenhet/flexibilitet är två sidor av samma mynt, och positivt eller negativt, beroende på om ser det inifrån eller bedömer det utifrån.

Som ringar på vattnet med kärna i ägandet: den sociala stratifieringen

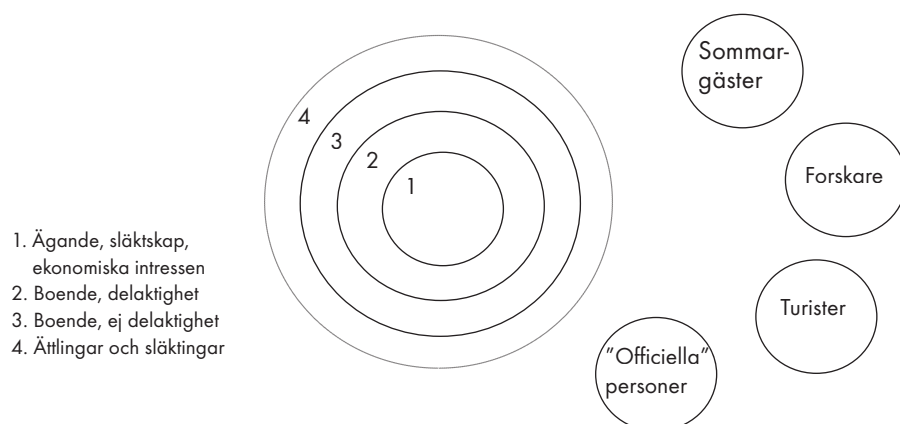
Om man vill komma åt den sociala stratifieringen kan man gå in från flera håll. Man kan utgå från en kärna bunden till stamhemman och ägande och genom cirklar placera individer från deras avstånd eller inblandning i byns ekonomiska intressen. Man kan också följa individuella nätverk och se hur en individ bygger upp sin sociala och ekonomiska vardag. Man kan följa dem som flyttat ut och se i vad mån de också är återvändare eller sommargäster och i vilken mån de har ekonomiska intressen i byn i form av utboäggande. En följdfråga är då om dessa betraktas som eller betraktar sig själva som bybor. Man kan även kritiskt granska betydelsen av den kulturella gemenskapen som genom till exempel släktskap och delad kunskap om byns historia

och dess människor binder ihop dess medlemmar. Dessa angreppssätt hör naturligtvis ihop, och jag börjar med att strukturera materialet.

Byn som cirklar

Ett sätt är att tänka sig byn som cirklar, en inre kärna av bybor som kan definieras enligt olika kriterier. Genom ett omfattande arbete med hushållen, idag och bakåt, har jag funnit några större släktgrupper som åtminstone ekonomiskt utgör kärnan i Ängersjö. De är också knutna till stamhemmanen och kanske är det dessa stamhemman som är den ekonomiska och kulturella resurs som man värnar mot utomstående, det som gör byn ickeflexibel, men likafullt bidrar till dess kontinuitet.¹⁷ Bilden kompliceras av att många individer flyttat/flyttar runt i byn, på ett annat sätt än det man ser längre neråt Hälsingland, där obrutna led av familjer finns på många släktgårdar.¹⁸ Det gäller t.ex. för den symboliskt viktiga Oppigården, som jag redan nämnt. Ett av stamhemmanen är undantaget, där har samma släkt bott länge.

En sådan tolkning innebär att man ser den sociala skiktningen i byn som främst ekonomisk. Vem som är bybo kan i så fall differentieras i cirklar, där den innersta innebär anknytning till en släkt med stamhemman. Här finns en stabil kärna av släktingar och sedan överlappande och flytande nätverk som man anknyter till situationellt. I byn finns en kulturell värdekoncensus och långsiktig reciprocitet i den innersta cirkeln, där man alltid har varandra

FIGUR 9: Den ekonomiska och sociala kärnan i byn utgörs av cirkel 1 och 2, och där finns intresset för byns inre angelägenheter. Skuggbyn utgörs av cirkel 4 samt de små cirkelarna. Cirkelarnas storlek är inte korrelerade med det faktiska antalet personer i varje cirkel.

att tillgå, trots konkurrens och konflikter.¹⁹ Som vi ska se är byn, trots sin litenhet, ytterst komplex, vilket gör den så spännande. Nya konstellationer av individer kring olika frågor uppstår hela tiden och där en gammal släktkonflikt i en situation kan omöjliggöra ett samarbete, kan den i en annan situation vara helt betydelslös.

Innersta cirkeln (1) definieras efter släkttillhörighet och ägande. Det finns en inre kärna där man håller ägandet intakt. Vid studier av historiska källor i byn visar sig släktlänkar finnas i de flesta fall av köp.²⁰ Med väldigt få undantag är dessutom alla inflyttare och återvändare släkt, släkt till släkten eller har någon annan form av tidigare relation. Släktlänkar är mycket viktiga för ekonomiska transaktioner, arv och köp.

Stamhemmanen är en av nycklarna för att förstå hur byns medlemmar väljer sina handlingsmönster. I byn finns några få ”släktgrupper” knutna till stamhemmanen att räkna med, och som det följaktligen blir viktigt att tillhöra eller räkna härstamning ifrån. I cirkeln finns de som äger, men också de som är relaterade till dem som äger stamhemmanen. Här finns yngre individer i byn, barn till dem som bebor hus och stamhemman, som väntar på sin tur att få ett bra boende. Det är, trots att det står hus tomma, inte lätt att hitta en bostad i byn för det fåtal unga som vill etablera sig.

Det går att urskilja tre större släktgrupper, som jag kommer att benämna primära släktgrupper, som hålls ihop genom egendomar och arv, och bland dessa egendomar är stamhemmanen speciellt viktiga, inte minst för att de genom att ingå i byns gemensamma historia, är kollektivt betydelsefulla. Mellan dessa släktgrupper finns något olikartade sätt att se på byns utveckling.

- A. En släktgrupp som bebor ett av de största stamhemmanen och där skogsinnehavet är omfattande, men som har få medlemmar boende i byn.
- B. En släktgrupp, vars medlemmar härstammar från äldre stamhemman, men idag bor mer spritt i byn och består av många familjer i olika generationer. I släktgruppen finns sedan en kort tid tillbaka den symboliskt viktiga Oppigården.
- C. En släktgrupp liknande den under B. som kan anknäytas till ett par andra av stamhemmanen.

Denna grupp karaktäriseras av många utflyttare och återvändare.

Dessa av mig identifierade primära släktgrupper sammanfaller med de resultat som Christopher Lagerqvist, doktorand i ekonomisk historia och som ingår i det större forskningsprojektet, kommit fram till. Han har genom intervjuer identifierat tre olika försörjningsstrategier inom de areella näringarna som han valt att benämna:

- a. Den specialiserade skogsbrukaren.
- b. Den satsande kombinationsjordbrukaren
- c. Den motsträvige kombinationsjordbrukaren²¹

Dessa försörjningsstrategier, som är analyserade genom motsatsparet *specialisering* och *mångsyssleri*, passar väl samman med mina slutsatser om de olika sätt som de tre större primära släktgrupperna i byn, vilka bott där under lång tid, sett på förändring och hanterar förändring idag. I samtliga dessa grupper finns den traditionella landsbygdsökonomi, där jakt, bärplockning och fiske utgör inslag.

I den första släktgruppen (A) hittar man den specialiserade skogsbrukaren (a), som helt inriktat sig på att sköta skogen professionellt. Denna släktgrupp innehar idag tillsammans det största skogsinnehavet, ca 1 000 ha skog, av alla i byn och har hållit ihop sin egendom under mycket lång tid. Innan skogen blev det mest värdefulla kapitalet innehade denna släktgrupp även det största jordbruket i byn, dvs. man har i båda fallen kunnat försörja sig på jorden och skogen som enda försörjningskälla. Huvudmannen i den här släktgruppen idag har även försörjt sig genom skogsarbete åt bolag, medan hans morbror som tidigare var den som höll ihop hemmanet, försörjde sig helt på den egna skogen. I mitten av förra seklet, då byn var betydligt större fanns både café och gästgiveri på gården. Konditorkonsten lever kvar genom gårdens äldsta kvarvarande kvinna.

I den andra släktgruppen (B) hittar man den satsande kombinationsjordbrukaren (b). I den här gruppen fanns byns sista mindre jordbruk, men här har man också en period försökt sig på fåra- och sågverksverksamhet. Den äldste mannen i gruppen nysatsade på 1970-talet, bl.a. genom inköp av maskiner och genom att ropa in skog på en auk-

tion. Här hittar man idag även stuguthyrning, bl.a. inriktad på skoterturism. I gruppen hittar man flera personer, både män och kvinnor, med del- eller heltidssysselsättning utanför byn, bl.a. skogsarbete, samt den enda person i byn som på senare år haft ett arbete där, nämligen som kyrkovaktmästare på deltid, alla exempel på mångsyssleriet eller lapp-täckesekonomin. Inom denna grupp återfinner man huvudsakligen en av de två utvecklingsdiskurser som råder i byn.

Slutligen finns i den tredje släktgruppen (C) den försörjningsstrategi som Lagerqvist kallar den motsträvige kombinationsjordbrukaren (c), som karaktäriseras av ett uthålligt bibehållande av det traditionella mångsyssleriet. Det egna småbruket och säsongarbeten samt bärplockning finns med i strategin. Denna släktgrupp är mycket blandad. I något fall finns skogsinnehav på några hundra hektar och innehav av ett gammalt stamhemman, men här finns många personer med lönearbete i skogen eller inom offentliga sektorn. Flera av gruppens personer deltar i byns utvecklingsåtgärder, men flera är också tämligen osynliga i sociala sammanhang. Lagerqvist menar att denna strategi också utmärks av traditionalism, dvs. att slå vakt om det man har.

Nästa inre cirkel (2), som också tillhör kärnan i byn, består av alla som bor i byn och som faktiskt är delaktiga på något sätt, är ”med”, kommer på sommarfester, kalas etc.

I cirkel (2) finner man många personer som verkligen utgör en form av social kärna i byn, några som bott här mycket länge och några en kortare tid. Många av dessa personer är eller har varit drivande i byalaget och kojbyns utveckling. Men gemensamt för dem är att de inte i första hand associeras till de primära släktgrupperna i cirkel (1).

Det är emellertid på flera sätt mycket otydliga gränser mellan cirkelarna, t.ex. mellan cirkel (1) och cirkel (2). I cirkel (2) finns t.ex. en person som på senare tid köpt ett gammalt stamhemman, men som saknar släktanknytningen till byn. Här finns några, både äldre och yngre som har släktanknytning till de primära släktgrupperna, men inte aktivt upprätthåller dessa kontakter. Här finns byns pensionerade lärarinna, som bott i byn i ett halvt sekel. Här finns också flera pensionärer, däribland ett äkta par som varit mycket aktiva i byns utveckling under många år. Dessa bebor ett hemman som

inte tillhör stamhemmanen utan nyodlades under slutet av 1800-talet, med tillhörande fåbod på vallen. Ett par yngre personer glider alltmer mot nästa cirkel (3).

Nästa cirkel (3) innehåller de som bor i byn men har andra intressen än att engagera sig i byns angelägenheter. Här finns flera äldre personer som aldrig är med i bygemensamma aktiviteter. Några yngre personer engagerar sig inte heller i det sociala livet i byn, i något fall är den ena maken med och den andra inte. Här finns även några personer som visserligen ursprungligen kommer från någon av grupperingarna i cirkel (1), men som sällan eller aldrig deltar.

Så kommer cirkel (4), skuggbyn, som består av många individer; ättlingar, släktingar och sommar-gäster, vilka vistas i byn temporärt. Den kan delas upp i:

- en sfär av släktanknutna utboägare som aldrig vistas i byn,
- en sfär av släktingar som kommer tillbaka som sommar-gäster eller hälsar på, där innehållet i relationerna främst är socialt, men också kan ha ett ekonomiskt innehåll, t.ex. arv eller köp.

I den första sfären, alltså utboägarna, finns bl.a. de som behållit skogen från två av stamhemmanen. Ytterligare en person, vilken som utflyttad är skogsentreprenör, kan räknas in i denna kategori. En följd av utboägandet är att de personer som äger skog och byggnader i byn inte finns där under långa perioder och på så sätt tappar delaktigheten och den värdekoncensus som finns i byns innersta cirkel.

I den andra sfären finns många individer. Flera av ättlingarna i släktgrupp A, syskonbarn och syskonbarnbarn till den gamla kvinna som nu ensam bebor stamhemmanet kommer ofta på besök, inte minst vid älgjakten och som sommarboende på vallen. Här finns också många mer avlägsna släktingar i samtliga släktgrupper som kommer tillbaka främst under sommarmånaderna. Det faller sig lättast att säga att deras vistelser främst är av tillfällig och social art, men det framkommer i flera fall att man gärna skulle vilja ha ett mer permanent sommarboende i byn. Under mitt fältarbete träffade jag efter flera år fortfarande på individer som jag inte visste fanns i byn under sommaren. I min fältanteckningsbok läser jag:

Jag stod i köket i skolan (där jag lagar mat vid mina vistelser). Plötsligt kom en ung man för att låna skolans tvättmaskin. Han visade sig vara från Stockholm, barnbarn till en avliden kvinna i byn. Han hyr ett hus på vallen. Han berättade också utan omsvep att han köpt en tomt av kommunen vid Folkets hus mitt i byn, men egentligen hellre ville bo på vallen. Jag har aldrig förut hört talas om att kommunen sålt tomter i byn, ingen hade berättat det för mig. Mannen berättade att han varit här i byn sen han var barn. Han hade en liten familj med sig och var därför på skolan för att tvätta.

Det är alltid många besök och sommargäster i byn varje sommar, kanske finns periodvis dubbelt så många som normalt i byn. Alla dessa kan definieras in i skuggbyn och merparten räknar släktskap med byn. Det är värt att påpeka att något som skiljer en liten by på landsbygden från en större ort är just att man har många släktingar där man bor. Det är en dimension som måste beaktas och hanteras av byborna.²² För byborna har cirkel (4) också ett historiskt innehåll som tillhör det gemensamma medvetandet, den delade kunskapen om byns förflutna och människorna i det förgångna.

Slutligen finns fyra små cirklar som jag lagt utanför den stora cirkeln, som också alla tillhör skuggbyn. Här finns en cirkel med boende som-

FIGUR 10: Fiske, jakt och bärplockning är viktigt i byn. Här filear Barbro Larsson vintergädda i f.d. fäxkammaren. FOTO: Ann-Kristin Ekman

margäster utan tidigare släktanknytning och en med tillfälliga besökare och turister. Personer från båda dessa kategorier kan man finna på de sommarfester som anordnas i kojbyn, dvs. i de externa sammanhangen. Jag har också valt att skapa en cirkel med forskarna, dvs. oss själva, av den anledningen att forskarna sammantaget funnits med i byn under en mycket lång tid. Många har etablerat sociala relationer med olika bybor, och många uppfattas också som resurspersoner för byn. Här finns även en sista liten cirkel skapad för "officiella" personer som t.ex. företrädare för kommunen eller andra organisationer, som på olika sätt har kontakter med byn och också uppfattas som resurspersoner. Inom dessa små cirklar finns individer som på olika sätt har (eller inte har) kontinuerlig kontakt med bybor.

Vilka tillhör då skuggbyn? Svaret är förstås att det inte finns någon skuggby som enkelt går att avgränsa. Nätverken som upprätthålls med det omgivande samhället kan vara både långsiktiga men också kortlivade, de kan vara mer stabila eller situationella, det viktiga är att inse att de förändras och omformuleras. Här finns kontakter med personer utanför byn, både privat men också kollektivt genom t.ex. byalaget. Innehållet i relationerna är oftast av social art, men en del har ekonomiska betydelser för invånarna i byn. Det kan röra sig om möjligheter till finansiell eller personell hjälp till kojbyn, det kan röra sig om utyrning, både privat och genom byalaget eller Folkets Hus-föreningen. Det som är viktigt att förstå är att kunskapen om vilka människor som finns i skuggbyn, vilka nätverk som är upparbetade, gör att byborna kan använda sig av dem vid behov. Skuggbyn blir en resurs.

Den inre logiken

I följande avsnitt vill jag återknyta till byns ringa storlek och föreställningen om människor som knapp resurs samt den samtidiga öppenheten och slutenheten. Här finns en värdegemenskap kring ägandet och skogen men samtidigt råder inom byn även olika uppfattningar om dess utveckling. Den sociala organisationens (inklusive släktskap) bindning till stamhemman, skog och arv är stark och framför allt kopplad till cirkeln i mitten, byns

kärna. Om man ser detta utifrån och i ekonomiskt rationellt perspektiv kan man säga att det är ogynnsamt för byn att nästan alla transaktioner hålls inom byn, att det visar brist på flexibilitet. Få nya individer kan etablera sig i byn och framför allt gäller det unga människor. Men det sociala systemet är samtidigt flexibelt på så sätt att människorna inom byn hela tiden skapar nya samarbetskonstellationer efter nya förutsättningar. Närheten och tätheten i de sociala förhållandena gör att man samlas kring sakfrågor. Denna flexibilitet och öppenhet utåt har lett till flera nysatsningar genom åren, kojbyn är kanske det bästa exemplet.

Värdegemenskapen

Det finns alltså en värdegemenskap i byn kring skogen som tillgång, skogen som det centrala värdet i både vardagsekonomin och de stora ekonomiska frågorna, samt om hur man tänker runt alla former av ekonomiska aktiviteter och transaktioner, speciellt transaktionerna av egendom, mark, hus och skog. Skogen som centralt värde slår igenom i dagens vardagsekonomi för både kvinnor och män och även i berättelserna om hur livet gestaltade sig förr. Kvinnors och mäns syn på skogen som resurs både överensstämmer och skiljer sig åt.²³

Byideologin styr oftast byns affärer. I ett mer långsiktigt perspektiv har det att göra med skogens förändring från förra sekelskiftet till idag. De familjer som investerat i skog har klarat sig bäst. Stamhemmanen är statuspositioner i denna värdegemenskap och därför blir arv, köp och delningar viktiga och känsliga affärer för byn. Exempelen är många. En kvinna, barnfödd i byn, sålde på äldre dagar sin skog till en familj med släktanknytning till byn, som hon trodde skulle förvalta skogen utifrån byns värderingar. Av olika omständigheter avverkades skogen ganska snart. Den äldre kvinnan blev mycket besviken över vad som skett. Det var inte vad hon tänkt sig när det gällde förvaltningen av skogen. Ett annat exempel är den redan nämnda symbolladdade Oppigården i byns mitt. Den har stått tom ganska länge och flera förslag på hur man skulle kunna använda den har varit uppe. Ett var att ordna kafé och någon form av försäljning. Ett annat var att bygga om den för den forskargrupp som skulle vistas i byn i perioder under flera år. Inget av dessa förslag förvekligades dock utan gården, som är avstyckad och inte knuten till skog,

köptes av en kvinna i släktgrupp B. Att hon fick köpa Oppigården faller sig helt naturligt om man känner till släktförhållandena samt värdegemenskapen kring stamhemmanens centrala roll i byn. De flesta delningar och köp har hållits inom byn, till största delen i den innersta cirkeln.

Det finns en inre logik i byn som generellt innebär att resurser behålls och endast omsätts i mindre grad. Ett exempel på det är att byalagets vinster inte alltid omsätts för att öka vinsterna för byn som helhet, vilket kan ses som ett icke-flexibelt mönster. Det kombineras med att det funnits en ovilja att ta in folk utifrån till arbetet i kojbyn. En utbildad guide hade kanske kunnat öka på inkomsterna. Men kojbyn är symbolladdad, den är inte bara en resurs utan en resurs med särskild mening för bymedlemmarna, en historia som är personlig och som man bevakar. I det skenet blir det viktigt vem som berättar historien.²⁴ Den interna lokala ekonomiska diskursen innefattar även en knapphetsfilosofi, som ärvt av tidigare generationer, med föreställningen att eftersom det inte går att öka inkomsterna, så måste man minska utgifterna. Det visar sig mest i den lilla vardagsekonomin där det gäller att ta vara på och att spara. Man eldar med ved, man jagar och fiskar. Tyg blir mattor, kvinnorna väver, sticker och syr och de plockar bär i stora mängder. Den norrländska fattigdomsbakgrunden genomsyrar tänkandet, man har varit fattig.

Den ekonomiska försiktigheten har inneburit att byborna anpassat sig efter nya förutsättningar, varit flexibla i det ekonomiska tänkandet. De har lärt sig att manövrera de nya möjligheter som kommit, bidrag från kommun, stat och EU. Många små nysatsningar sker med bidragspengar. Synen på bidrag och penningekonomi gör att pengar blir en slags symbol som man måste hantera i mötet med världen utanför byn, ett nyckelbegrepp i ett samhälle som levt i en ekonomi med mångsyssleri och självhushållning. Den interna kontrollen över det som kan generera pengar blir viktigt och i det sammanhanget är byalaget och kojbyn en maktfaktor som skall sättas i relation till andra utvecklingsinsatser. Ett faktum som man inte får glömma är att det alltför ofta fattas människor inom byn för att ta vara nya möjligheter. Utvecklingsidéerna handlar därför inte bara om pengar utan också i hög grad om att det fattas människor i byn för de arbetsupp-

gifter som en satsning drar med sig, helt enkelt om att människor är den knappa resursen. Detta märktes mycket tydligt under de år då forskningsprojektet vistades i byn. Byalagets medlemmar hushållade för projektets medlemmar och det var ofta ett tufft arbete att samordna arbetsinsatserna.

Komplexitet och egalitet

Under min vistelse i byn bildade jag tillsammans med byns kvinnor en kvinnocirkel, där vi diskuterade kvinnornas plats i skogen och skogsarbetet, och som slutligen ledde till färdigställande av det torp som sedan ett par år finns inom kojbyn och som framställer den kvinnliga vardagen. Vid dessa möten, som pågick under ett par år, deltog ett flertal av byns kvinnor, både unga och gamla, liksom inflyttade och även sommarboende. Cirkeln präglades av uppsluppenhet och historieberättande, men kom att uppfattas på flera olika sätt, vilket visar på den komplexitet av relationer och den mångfald av uppfattningar som samtidigt kan råda. Byns män gjorde sig ibland lustiga över cirkeln, forskarkollegorna såg den som en metod för datainsamling, några av byns äldre kvinnor som ett substitut för den avsomnade syföreningen, medan andra var mer målinriktade i arbetet mot torpets färdigställande. Men de sociala skiljelinjerna som fanns mellan kvinnorna försvann inte genom denna kvinnliga organisering utan visade sig genom olika uppfattningar i olika situationer. Speciellt var byns äldre kvinnor mycket bestämda i sin syn på byns kvinnliga historia, och samtidigt känsliga för de inflyttades utifrånsyn och generaliserande åsikter om vad som skulle visas i torpet.²⁵

Att skogsbygder skulle vara relativt jämlika samhällen är ett omdiskuterat påstående, men likväl har vi i projektet ofta diskuterat våra olika material från den utgångspunkten. I grova drag kan man nog hävda en relativt större egalitet än i många andra samhällen organiserade efter andra ekonomiska förutsättningar, utan att mena att detta inneburit att man levit i en idyll utan fattigdom, ekonomiska och sociala klyftor eller konflikter. Den egalitära ideologin märks i de viktigaste lokala värdena, t.ex. hur en människa ska vara. Att ingen tillåts växa sig för stark märks i synen på entreprenörer. Den ojämlikhet som finns i byn är mycket mer sammansatt än endast beroende av hur "rik" man är.

Ägandet är centralt och en av faktorerna i basen för individens samhällsställning och status. Vissa stamhemman har dock mer symbolvärde än andra; ett stamhemman därför att det lyckats hålla ihop sina markresurser bäst, ett annat därför att det är ett hemman som flera av släkterna och familjerna relaterar till.

Enligt vissa maktresursteorier, som flera av forskningsprojektets projektmedlemmar arbetat med, uppstår lätt konflikter i relativt egalitära samhällen, men samtidigt finns det en förmåga att lösa och hantera dessa.²⁶ Flera av forskarna i projektet har sett att det i inre Norrlands skogsbygder har existerat rivalitet och konkurrens i olika tider.²⁷ Social och ekonomisk rivalitet är förbunden med egalitet och uppkommer lättare i icke-hierarkiska samhällen där man befinner sig på samma nivå i samhällsorganisationen och kan också ses som ett bevakande av det "begränsade goda".²⁸ Ett slags konfliktberedskap, men också förmågan att lösa konflikter tycks kunna "gå i arv" i vissa samhällen.²⁹

Den lokala värdegemenskapen i byn inrymmer också idag olika uppfattningar, konkurrens och rivalitet. Det gäller framför allt utnyttjande av de resurser som finns att tillgå i anslutning till byn, nya resurser som kommer in och olika uppfattningar om byns utveckling. I det följande ska vi se lite närmare på hur dessa faktorer hör ihop.

Utvecklingsstrategierna och de situationella grupperingarna

För att förstå de olika utvecklingsstrategierna i byn måste man ha den sociala och ekonomiska bakgrunden i minnet. Konflikter i bygemensamma frågor och konkurrens om inkommande resurser hanteras främst genom de föreningar som finns i byn. Idag finns och ett par större föreningar samt några mindre. Dessutom finns situationella grupperingar som förändras i takt med nya behov. De två stora föreningarna är byalaget och Folkets Husföreningen, den förra med en utvecklingssyn som är historieorienterad och den senare med en mer modern utvecklingsinriktning med skoterturism och utbyggnad av uthyrningsstugor. Båda dessa grupperingar försöker använda de nya resurser som kommer in till byn.

Det finns en konkurrens eller rivalitet mellan

FIGUR 11: Byns kvinnocirkel församlad i den gamla skolbyggnaden. FOTO: Roland Ekman.

dessa båda grupperingar som har pågått under lång tid. Enligt byborna har denna konflikt funnits länge men det är svårt att få en förklaring till rivaliteten. De interna förklaringsmodellerna ligger både på det individuella planet och refererar till släktskap

tonad. Den tycks dock ha ändrat karaktär från en släktkonflikt till att omfatta en konkurrens mellan de olika utvecklingsstrategierna för byn. Konflikten har alltså omformats under åren och är mer komplicerad än att det skulle röra sig om två distinkta halvvar i byn. Rivaliteten har därför inte ett, utan snarare två fokus, ett med arvsproblematik i grunden och ett med konkurrerande utvecklingsstrategier. Men ursprungskonflikten anses vila på gamla grunder. Samtidigt är det viktigt att förstå att rivaliteten ingår i den gemensamma lokala kulturen och att det därför också finns en bygemenskap under vad som uppfattas som motsättningar.

Folkets Hus-föreningen är den äldsta och bildades redan på 1930-talet medan byalaget bildades 1972 som ett svar på kommunsammanslagningarna. Byalaget kom i mångt och mycket att föra byns talan och den man som blev den förste bylagsordföranden blev mycket framgångsrik i sin politiska gärning både i byn och i kommunen. Han var också den man som starkast drev på den historiska forskningen i byn och färdigställandet av kojbyn. Som entreprenör medverkade han till att det fördes in stora externa resurser i byn vilket hotade den balans som upprätthölls av den interna rivaliteten. De flesta i byn, från alla grupperingar, har dock på något sätt varit delaktiga i arbetet eller engagerade i kojbyn. Det går även

FIGUR 12: Forskningsprojektets ledare Ella Johansson i samtal med byns pensionerade lärarinna Reseda Engqvist under ett möte i skolan. FOTO: Roland Ekman.

och på det strukturella som handlar om ekonomisk tävlan.

Man kan dock konstatera att konflikten rört sig fram och tillbaka, ibland varit tydlig, ibland ned-

att lägga en generationsaspekt på de olika strategierna. Tills idag har många äldre, idag pensionärer, varit de mest drivande i bylaget och kojbyn, medan de unga är mer kluvna till satsningen.³⁰

Även om bylaget och Folkets Hus-gruppen upprätthåller konkurrensen i byn är inte grupperingarna fasta. Det finns otaliga exempel på detta, exempel på relationer och umgängen som motsäger att det skulle vara skarpa gränser mellan grupperingarna. Kanske handlar det därför om enskilda dispyter som får spela in när det passar? Många relationer är tillfälliga gemenskaper skapade kring en fråga, aktivitet eller intresse. Relationerna konstitueras och upplöses ständigt och individerna är inte inordnade i någon en gång för alla förutbestämd ordning.³¹ I byn upplevde jag det ibland som en kortlek med ständigt nya givar.

Omställningsförmågan i sociala relationer innebär också en hjälp med att hantera ett vardagsliv där släktskapsrelationerna är mycket täta.³² Släktskap tonas ner, det är det situationella och de individuella preferenserna som råder. Den stora floran av föreningar; bylag, Folkets Hus-förening, idrottsförening, tvättstugeförening, fiskevårdsförening, kan även tolkas som ett sätt att underkommunicera statuskillnader och bortse från det faktum att man ofta räknar släktskap med varandra, på samma sätt som man gjorde i skogskojorna förr i tiden.³³ Man formaliserar relationerna. Andra tolkningar är att föreningen som form är en av traditionen belagd god arbetsform för att klara gemensamma arbetsuppgifter och ha råd med nya dyra investeringar. Man har länge i byn värnat om differentieringen och mångfalden i antalet föreningar, men helt nyligen sammanfört några av dem.

Byns sociala gränser är töjbara och innefattar ofta personer i skuggbyn. Man skiljer mellan bysbor och de som inte är det, men någon klar avgränsning för tillhörigheten är inte särskilt framträdande. Men det har vid upprepade tillfällen märkts att det är med sorg man finner sig nödsakad att ta in ”nya” i sitt kollektiva arbete i byn, att inte klara av uppgifterna inom byn, medan man samtidigt sätter stor tilltro till dem som väljer att flytta till byn eller vistas där tillfälligt. Eftersom det ständigt fattas människor till uppgifter i byn blir förväntningarna på nyinflyttade mycket stora. Nya idéer välkomnas och prövas, men får inte avvika för mycket från de gängse bygemensamma synsätten.

Forskningsprojektet och filminspelningen

Vid ett flertal tillfällen har byn mött en penningekonomi med nya storskaliga resurser. Skogsprocesserna under 1900-talets första skede är ett exempel. Mötet med forskningsprojektet samt den filminspelning av tv:s Julkalender som ägde rum 2001 är sena exempel. Vid dessa möten har det uppstått påfrestningar på den relativa egaliteten. Den sammanhållning som existerar, trots de interna rivaliteterna, rubbas av nya resurser att hantera. Den interna demokratin stöter på svårigheter att hantera stora externa resurser och dessa kan då leda till nya konflikter. Både forskningsprojektet och filminspelningen har varit utlösande faktorer för att förstärka den pågående rivaliteten i byn mellan bylaget och Folkets Hus-föreningen. Båda har givit upphov till situationer där man haft möjlighet att få in stora resurser i byn och hanterandet av detta har inte alltid varit lätt. Samtidigt har det varit uppenbart att det inte bara handlar om pengar utan också om makt och synlighet. Men det har också lett till många nya kontakter och externa relationer med personer i skuggbyn, som kan bidra till byns fortlevnad.

Upprinnelsen till forskningsprojektet var de arkeologiska utgrävningar i byn som tog sin början under 1980-talet. Bylagets dåvarande ordförande hade omfattande externa kontakter, d.v.s. ut i skuggbyn, och blev en drivande kraft i initieringen av det nu pågående forskningsprojektet som kom igång under 1998. De utgrävningar som pågått tillhör det som byborna själva är intresserade av och som ger dem en historia – en identitet – ett bevis för att platsen funnits länge. Arkeologernas arbete är synligt och mycket påtagligt. Resultaten handlar också om en historia som är så avlägsen att den inte hotar bilden av det förgångna. Att samlas kring sin lokala historia är ofta en stark sammanhållande faktor. Byn har varit utvald och byborna har känt sig synliggjorda, utan att det fördenskill betyder att alla nödvändigtvis är intresserade av byns historia.

På ett olyckligt sätt kom dock forskningsprojektet, genom sitt nära samarbete med bylagets ordföranden, till en början att associerats med den ena falangen av byn, nämligen bylaget och den utvecklingsdiskurs i byn som framför allt driver det historiska arvet i turismen. På ett övergripande

de plan kom forskningsprojektet och byalaget att utveckla ett beroendeförhållande.³⁴ Projektmedlemmarna var beroende av husrum och mat under sina vistelser i byn och för att detta skulle vara möjligt köpte byalaget en barack, som har fungerat som forskarstation. Denna placerades vid skolan, vars kök använts till matlagning, liksom skolsalarna fått fungera som matsal och möteslokal. Inkomsterna har gått dels till byalaget, men också som ersättning till enskilda bybor som bidragit med sitt arbete i samband med forskarnas konferenser. Byalaget har haft kostnader, inte minst med uppvärmning av husen vintertid. Både kollektiva eller individuella ekonomiska strategier har således varit involverade. Men man kan ändå som helhet uppfatta att forskningsprojektet setts som en kollektiv strategi för överlevnad.

Man kan konstatera att en hel del inkomster kommit byn till godo under de år som forskningsprojektet pågått, men också att de forskningsresultat som hittills kommit fram inte utnyttjats i någon högre grad. De resultat som man kunnat göra något av är det som kommit i dagen genom de arkeologiska utgrävningarna. Fornminnen har märkts ut och finns också angivna på skyltar i bykärnan. Det gäller även vissa skogskojar. Samtliga dessa forsk-

ningsrön passar också in i bybornas historiebild och korresponderar med det arbete man lagt ner i sitt historiska skogsmuseum, kojbyn.

Under mitt fältarbete inträffade ytterligare en större händelse som påverkade byn. Vintern 2001 spelades tv:s årliga Julkalender in här.³⁵ Det var återigen via kontakter i skuggbyn, genom att inspelningsledaren fick ett förslag från centralorten att ta sig en titt på byn, som projektet kom till stånd.³⁶ Det innebar att byborna än en gång måste förhålla sig till en påverkan utifrån precis som med forskningsprojektet. Filmfolk och kända skådespelare invaderade byn under ett par kalla vintermånader och byns mest centrala byggnader förvandlades från tomma hus och nedlagd affär till en levande miljö igen. Tomma hus, som av byborna uppfattas som ett negativt vändes plötsligt till något positivt. Även i samband med detta fanns möjligheter till inkomster för byn och de enskilda hushållen och, vilket också var tilltalande, möjligheten att själva få medverka som statister i produktionen. Det var främst företrädarna för Folkets Hus-föreningen som förde förhandlingar med filmprojektet. Projektet hyrde hela undervåningen på Folkets Hus. Det fördes även förhandlingar om boende och mat, men valet föll på hotellet i centralorten i stäl-

FIGUR 13: Under TV:s filminspelning användes många av husens exteriörer. Här stambemmanet Turgårn. FOTO: Barbro Larsson.

let. Kanske hade detta varit en alltför stor satsning för byn, inte minst vad gällde personella resurser. Filmprojektet ledde ändå till betydande inkomster både kollektivt till föreningen och individuellt genom olika uppdrag, bl.a. transporter.

Alla utomhusscener spelades in i byn under kalla och snörika vinterdagar i februari och mars. Jag ville gärna vara med om filminspelningen och återvände till fältet lagom till att filmfolket anlände.

Den kväll jag kommer ordnas ett möte på Folkets hus med filmteamet. Inspelningsledaren håller i mötet. Ytterligare tre personer från filmteamet är där. Fler bybor än vanligt är samlade. Många familjer från alla grupperingar i byn är där. Det är, helt naturligt, många barn närvarande. Här finns även några inflyttade, några släktingar som inte bor i byn, samt ett par som är sommarboende i byn. Jag noterar speciellt att de yngre familjerna är där, däribland en familj som annars håller sig borta en del. Allt som allt var 28 personer närvarande. Hela mötet har en positiv prägel, byborna är förväntansfulla och verkar känna sig delaktiga i det som sker.

Filminspelningarna drar igång samma vecka. Filmteamet har installerat sig i Folkets hus. Den stora samlingslokalen har blivit klädloger och här finns också ett pingisbord för barnen. I andra utrymmen finns sminkloger. Filmteamet äter sina från hotellet medhavda matlådor och vilar i huset. Den annars så stillsamma byn sjuder av liv. Byborna blandas med kända skådespelare, filmare och tekniker. Det är kallt under inspelningarna, mycket kallt även för svenska förhållanden. Temperaturen letar sig vissa dagar ner under 30 minusgrader. Byns centrum lysas upp av starka strålkastare och under kvällstimmarna får byn ett övernaturligt skimmer över sig med rimfrostklädda träd och stjärnklar himmel. Det är tyst och stilla under tagningarna, folk står i grupper och tittar på. Byborna är ute i omgångar och följer inspelningen, framför allt byns barn. Under några dagar är forskarna där och hinner också titta på. Filmfolket får mycket lugn och ro. Det är få från andra byar som kommer och tittar. I många scener, bl.a. en som åskådliggör en julmarknad och en som handlar om en snögubbetävling, får byborna agera statister. I hemmen pågår intensiva diskussioner om klädval inför staterandet. Filminspelningen pågår, med några kortare avbrott, under två hela vintermånader. När inspelningen börjar närma sig sitt slut bjuder byn filmteamet till en fest i skolan. Det bjuds på traditionell mat – älg och hjortron – och en av Sveriges mest kända skådespelare håller tal och tackar byn.

Förändringsdynamik i förlängning?

Det råder ingen tvekan om att de flesta bybor har varit mer eller mindre involverade både i den forskning som pågår och i den filminspelning som ägde rum. Vad gäller forskningen har det framför allt inneburit att informanterna har blivit informerade informanter, de är helt på det klara med att de medverkar till hela forskningsprojektets resul-

tat. Detta har skapat en reflexivitet hos byborna. Många tidningsartiklar har handlat om byn, mest i lokalpressen, men också i riksmidia. I *Svenska Dagbladets* kulturdel fanns 2002 en tresidig artikel om livet i byn. Där kan man läsa hur en yngre kvinna resonerar kring forskarna: ”Vi måste ta vara mer på dem. De har så mycket idéer, det handlar inte bara om Ångersjö”. I samma artikel ger en äldre man uttryck för en farhåga: ”Men det är svårt i en sådan liten by, några av oss kan lätt bli *för* starka.” Kanske sammanfattar dessa båda citat väl uppfattningarna om utveckling och överlevnad i byn. Somliga, speciellt de yngre, anser att man måste våga satsa på nya saker. Det andra citatet ligger närmare synen på entreprenörer och vad som blivit effekten av de projekt som kommit in i byn. Det har inte hänt så mycket.

När det gäller forskningsprojektet som del av den historiskt orienterade utvecklingsdiskursen finns idag inga synbara följder. Förutom platserna för de arkeologiska utgrävningarna kan man inte skönja några spår av forskningen. Byalagets satsning på boende och mat till forskarna har inte följts upp av uthyrning i någon större skala av de anskaffade lokalerna och det finns inga möjligheter att äta i byn förutom kolbullar i kojbyn.

Inom den andra utvecklingsdiskursen i byn finns en försiktig satsning på skoterturism, men det sker mycket småskaligt. Efter filminspelningen ordnade man en fotoutställning på Folkets Hus. Man skyltade även upp husen efter deras roller i Julkalendern och satte en skylt med namnet Nudådalen vid huvudvägen. En kort tid fanns möjlighet att dricka kaffe på Folkets Hus och köpa lokalt hantverk, men efter någon sommar dog verksamheten ut. Kanske hade här funnits möjlighet till en större satsning på turister, speciellt barnfamiljer, den första sommaren efter Julkalendern.³⁷

Sammanfattningsvis kan man konstatera att de möjligheter som uppenbarats sig i form av externa pengar använts för överlevnaden i byn, d.v.s. inkomster till den lokala småskaliga ekonomin, både kollektivt och individuellt. Det handlar om utveckling till en viss gräns där värden som egalitet, kontinuitet och upprätthållande av byns kulturella gemenskap är viktigast. Men framför all handlar det om bristen på folk – människor som den knappa resursen. I byn har funnits (och finns) exempel på eldsjälar och entreprenörer, men dessa

har inte alltid uppskattats. Att växa sig för stor är svårt i egalitära sammanhang. Det gör att sådana personer blir utsatta för granskning och ifrågasättande.

Entreprenörerna är dock en intressant kategori både idag och historiskt. En tidig entreprenör, som diskuterats av två av forskarna i projektet, Ella Johansson och Bo Persson, är den man som anlade en rad "industriella" anläggningar och moderniteter vid en jordbruksfastighet utanför byn som han köpte under senare hälften av 1800-talet. Inga av dessa verksamheter återstår idag, endast byggnaderna. Båda menar att han verkade inom en mycket traditionell ram, det egalitära jordbrukssamhället.³⁸ Persson menar också att denna entreprenör visade exempel på flexibilitet genom att utnyttja en nisch som skogsbolagen öppnat, både vad gäller pengar och teknik, men i förlängningen saknades den förändringsdynamik som hade kunnat leda vidare just genom att satsningarna skedde inom den agrara ramen.³⁹ Den man, byalagsordföranden, som tog initiativet till den historiska forskningen och till kojbyn samt var starkt drivande i initieringen av forskningsprojektet lever inte längre. Han utmärktes på ett liknande sätt av en stark drivkraft och flexibilitet när det gällde att ta tillvara de nya möjligheter som uppkom. Men idag finns ingen som tagit vid hans arbete på samma sätt, ingen förändringsdynamik i förlängningen. I byn finns dock idag en kvinna som under de senaste åren målmedvetet, men försiktigt, drivit och varit med i flera mindre satsningar inom båda utvecklingsdiskurserna.

I dagens framtidsplaner slår föreställningen att folk är den knappa resursen igenom. Kanske var bristen på människor en svårighet som båda entreprenörerna mötte. I en artikel införd i tidningen *Härjedalen* sommaren 2006 är rubriken "Sista sommaren för skogsmuseet?" De två medelålders kvinnor från byn som arbetar i kojbyn under sommaren är betalda av kommunen, men uttrycker i artikeln att de hyser en oro för framtiden. Byalaget som äger byggnaderna i kojbyn har varken tid eller pengar att driva museet. Kvinnornas förhoppning är att kojbyn ska få finnas kvar åtminstone så länge de äldre som var med och skapade det lever. Nu står förhoppningarna till kommunens näringslivskontor som, enligt tidningsartikeln, funderar över en mer långsiktig lösning.

Frågan är om de yngre i byn verkligen vill lägga

ner arbete, som inte sällan är på frivilligbasis, i kojbyn. Vad har de yngre för drömmar idag? Hur ser de på byns utveckling och kopplingen till den stora världen utanför? Krasst kan man konstatera att de yngre par som funnits i byn under de senaste åren på olika sätt har haft problem. Ett yngre par, båda med rötter i byn, som köpte ett avstyckat hemman bor inte längre i byn permanent. Ett annat ungt par med små barn har länge talat om att flytta. Den unga kvinnan vill utbilda sig. Möjligheterna att utbilda sig vidare om man bor kvar i byn är förknippade med stora svårigheter, trots distansutbildningar och Internet. Andra motiv som betyder mycket för ungdomar är långa avstånd till aktiviteter som nöjen och shoppingcentra och icke att förglömma brist på jämnåriga i byn. Men dessa unga människors aktuella val säger inget om deras framtida förhållande till de resurser som finns kvar i byn, fastigheterna och skogen.

Avslutning

I artikeln har jag velat visa på att en by som är väldigt liten till sitt invånarantal kan betraktas som mycket större genom externa relationer och nätverk. Jag har också velat visa på den sociala komplexitet som finns i byn. Här finns ett fungerande socialt liv och periodvis många fler människor än de som är skrivna i byn. Jag har valt att se byn genom dess sociala stratifiering för att jag anser att man ofta tappar bort diskussionen om organisering av sociala relationer och dess betydelse för kontinuitet visavi förändring på landsbygden. Jag har infört begreppet skuggby för att visa på att byns storlek inte är given, utan böljar fram och tillbaka med individer som på olika sätt rör sig ut och in i byn. De personer som finns i skuggbyn, utflyttade släktingar och återvändare men också sommargäster och mer officiella personer, som forskarna och företrädare för kommunen, har alla betydelse för byns sociala och ekonomiska liv.

Ett av argumenten i artikeln är att byns individer befinner sig på olika avstånd från byns kulturella kärna. Det som utgör byns kärna är den sociala organisationens (släktskap) bindning till stamhemman, skog och arv. I cirkelns mitt finner man några släktgrupper som bott länge i byn och där kontinuiteten i ekonomiska tillgångar och de värdesystem som omfattar detta är viktig. Kärnan har alltså stor

betydelse för byns kontinuitet. Här kan kontinuiteten förklaras genom det sociala mönstret kopplat till symboliskt och ekonomiskt kapital.

Samtidigt har jag försökt sätta fingret på begreppet flexibilitet, som vi i forskningsprojektet har uppfattat som en av skogsbygdens centrala och dynamiska egenskaper. Att sätta likhetstecken mellan byns kärna och kontinuitet, samt mellan skuggby och flexibilitet är dock en för enkel slutstats då omställningskapaciteten i relationer gäller för alla i byn när det gäller att fånga ögonblicket och dra in externa resurser i den lokala ekonomin, att snabbt anpassa sig till en ny situation i omvärlden. Det sociala systemet är flexibelt också på så sätt att människorna inom byn hela tiden kan skapa nya konstellationer efter nya förutsättningar.

Men flexibiliteten har gränser. Det sker inga storskaliga satsningar i byn. Externa resurser, som ofta är ett resultat av kontakter i skuggbyn, går in i den lokala ekonomin, de hålls inom den kulturella kontexten. Det gagnar överlevnaden i byn men man gör inga stora investeringar. De externa resurser som byn mött genom både forskningsprojektet och filminspelningen har inte lett till några bestående verksamheter. Den historieinriktade turismen och tillbakablickandet tillhör mest de äldre i byn, medan den moderna inriktningen omfattas av de yngre. Den rivalitet som förekommer kring dessa utvecklingsresurser finns inom den egalitära ordningen och ingår i byns gemensamma kultur. Kanske kan man ändå våga säga att det är de impulser man får från skuggbyn som leder till nya utvecklingsidéer, samtidigt som den inre cirkeln står för stabiliteten. Skuggbyn är viktig för byn, inte bara på grund av nya impulser utan också genom att tillföra byn människor, som är den knappa resursen.

Förhållandet mellan kontinuitet och förändring har alltså varit en av artikelns frågor. Min tidiga upptäckt av att byn var både öppen och sluten, dvs. i vissa sammanhang kontaktskapande, öppen för nya idéer och flexibel, i andra sammanhang trög och ickeflexibel med värnande om integritet och kontinuitet, sammanfaller med det anförande som professor Sandra Wallman höll vid projektets slutkonferens i byn sommaren 2003. Där menade hon att kontinuiteten i Ängersjö kan förstås som en balanserad version som ständigt är under process och där kombinationen av öppenhet och slutenhet håller den i ett jämviktstillstånd. Hon menade

också att denna modell utmärks av öppna system med en stark lokal kärna, där kärnan har betydelse för byns identitet, men där flexibiliteten tillåter människor att komma och gå och nya idéer att integreras i byn.⁴⁰ Vad som eventuellt kan rubba en sådan balans eller till och med få den att gå över styr är en fråga som återstår att svara på. Kan befolkningen till exempel bli hur liten som helst?

Om vi för ett ögonblick återknyter till de tre olika försörjningsstrategierna ser vi även där skillnader. Det är gruppen med den specialiserade skogsbrukaren som är den ekonomiskt stabila, där få förändringar sker, medan det i de andra två grupperna finns större förändringsbenägenhet. Om man ser till släktgrupperna och de tre strategierna kan man ställa frågan: Vem gick det egentligen bäst för? På ett sätt är ju svaret att det är den specialiserade skogsbrukaren. Här har man hållit egendomen intakt under väldigt lång tid genom en släktstiftelse. Men om man byter till ett socialt perspektiv skulle man kunna säga att den satsande kombinationsjordbrukaren är den som lyckats bäst eftersom den gruppen har flera generationer, flest personer, kvar i byn. Den släkten är den som varit mest flexibel när det gäller att hitta nya ekonomiska nischer.

Slutligen har jag en fundering om föreställningen om att byn är på väg att dö. En framtidstro, även för en by eller en plats, bygger till stor del på att ett socialt liv med fungerande sociala relationer skall kunna upprätthållas. Den ständiga bristen på människor undergräver detta. Men som vi sett i artikeln finns det en kärna av familjer med många länkar ut i skuggbyn och samtidigt en kontinuitet i den ekonomiska och sociala strukturen. Det kan ses som ett exempel på den specifika kombination av kontinuitet och förändring, som blivit allt tydligare i resultaten från olika tidsepoker i forskningsprojektet. Detta innebär att byn med stor sannolikhet kommer att fortleva även i framtiden.

Ann-Kristin Ekman, f. 1945, är docent i socialantropologi vid Högskolan Dalarna och tillträdande professor i landsbygdsutveckling med inriktning mot svenska och europeiska förhållanden vid Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU, i Uppsala.

ake@du.se

Tack till Riksbankens Jubileumsfond för ekonomiskt stöd till forskningsprojektet "Flexibilitet som tradition" samt till Formas för ekonomiskt stöd till projektet "Släktskap som social infrastruktur".

Tack även till medlemmarna i Ängersjöprojektet samt i Högre seminariet i Antropologi och Sociologi vid Högskolan Dalarna för kommentarer.
Ett särskilt tack till Bo Persson som läst och kommenterat flera versioner av artikeln.

Noter

1. Ängersjö ligger i Härjedalens kommun, precis på gränsen till Hälsingland.
2. På engelska skulle man kunna kalla denna utvidgade by *non-localized village community*, och bybornas nätverk eller denna större grupp av människor för *the network of villagers* eller *the web of villagers*.
3. Projektet heter "Flexibilitet som tradition: Kulturmönster och näringar i norrländsk skogsbygd under tusen år" och är ett stort mångvetenskapligt projekt finansierat av Riksbankens Jubileumsfond. I projektet ingår ämnena arkeologi, vegetationsekologi, historia, ekonomisk historia, kulturgeografi, etnologi och socialantropologi. Projektet rör hela skogsbygden där Ängersjö utgör exemplet. En grundhypotes har varit att skogsbygdens samhällen genom tiderna uppvisar en "flexibilitet", ett slags anpassningsförmåga mot yttre förändringar, som gjort att man kunnat ställa om sig och överleva genom århundradena. Det gäller naturresurserna, förhållandet till staten och storsamhället m.m. Kombinationssystemställningar är och har alltid varit vanliga sätt att försörja sig. Ett annat tema som vi följt genom århundradena är att skogsbygden varit ett relativt egalitært samhälle där dock inre konkurrens och rivalitet varit förekommande, t.ex. häxprocesserna under 1600-talet.
4. Socialantropologer arbetar främst med kulturella analyser och tolkningar, medan en sociologisk kartläggning av t.ex. yrkesgrupper, klasser, nätverk eller släktgrupper utgör en grund för förståelse av relationerna mellan sådana kategorier och människors egna representationer av dessa (se t.ex. Strathern 1984).
5. Projektansökan 1998.
6. Lagerqvist 2003.
7. Lagerqvist 2003.
8. Se t.ex. Kjell Hansens diskussion om motsträvighet (Hansen 1998).
9. Se t.ex. Strathern 1981, Cohen 1982, Ekman 1991, Blehr 1994.
10. För kritik se t.ex. Fog Olwig/Hastrup 1997, Abu-Lughod 1991. För avkontextualisering av det lokala och de allmer globaliserade inflytandena på de lokala sammanhangen se exempelvis Giddens 1996.
11. Hannerz 1996.
12. Ekman 2002.
13. Vallen består av flera små vallar eller fåbodrar, de flesta namngiva efter sin fastighet i byn, såsom t.ex. Utigårdsvallen, Norrgårdsvallen och Svevallen.
14. I den antropologiska litteraturen används ofta ordet "sacred", vilket närmast kanske kan översättas med ordet helgad.
15. Jämför Boissevain 1992.
16. Ekman 2002.
17. I byn finns idag nio stamhemman. I 1500-talsdokument nämns sex gårdar, men genom delningar har detta antal vuxit (se Mogren 1998).
18. Ekman 1991.
19. Det liknar en analys som Maurice Bloch (1973) gjorde om hur man "utnyttjar" folk för att få hjälp med arbetsinsatser. Det som förbryllade Bloch var att man utnyttjade nära släktingar i sista hand och distanserade släktingar och icke-släkt i första hand. Diskussionen rörde sig kring begreppen kortsiktig och långsiktig reciprocitet (ömsesidighet), där slutsatsen var att den närmaste slakten alltid fanns att tillgå (långsiktig reciprocitet) och därför utnyttjades sist.
20. Wennersten 2002.
21. Lagerqvist 2003.
22. För en diskussion om släktskapens betydelse i en liten by, se Ekman 2003.
23. För ett utförligare resonemang om detta se Ekman 2002 och 2003.
24. Det handlar således också om att makten över mening gällande en specifik resurs är lika viktig som själva resursen (jfr Arora-Jonsson 2005).
25. Jfr Arora-Jonsson 2005.
26. Det finns gott om jämförelser även i utomeuropeiska samhällen, inte minst i jägar- och samlarkulturer.
27. Se t.ex. Johansson 2003, Wallenberg Bondesson 2003.
28. Ella Johansson ser byggande av storvulna hus som ett uttryck för hur "stora män" manifesterade sin rikedom och Maria Wallenberg Bondesson pekar just på den relativt egalitära strukturen som viktig för uppkomsten av både häxysterin och väckelsen.
29. Se också Ekman 1991.
30. En lite giftig kommentar i byn har varit att benämna kojbyn pensionärsdagis.
31. Den sociala differentieringen liknar den som Kate Crehan (1997) beskriver i sin bok om två små "communities" i Zambia, där byarna är splittrade i olika konstellationer där släktskap, ålder, genus och relativt välstånd är betydelsefulla i kollektiv som ständigt förändras.
32. Jfr Ekman 2003.
33. Johansson 1985.
34. En mer eller mindre uttalad intention från forskningsprojektets sida har varit att låta så mycket pengar som möjligt

- gå in i byn. Således har vi lagt samtliga projektmöten, då hela projektet är samlat, i byn.
35. Varje år i december sänder Sveriges television en julkalender, som främst riktar sig till barn.
  36. Det var mer eller mindre än slump att byn valdes. Inspelningsledaren berättade för mig att man åkt många hundra mil för att finna en lämplig miljö. Någon föreslog att de skulle ta sig en titt på Ångersjö. Till deras förvåning och glädje fanns här en sammanhållen miljö där alla byggnader stämde med manus, vilket inte är vanligt i filmsammanhang. Här fanns en affärsbyggnad, där en stor del av handlingen utspelar sig, en kyrka, flera stora gamla hus samt även ett eternithus där den lille pojken som är huvudrollsinnehavare bor med sin morfar. Alla dessa byggnader finns inom synhåll från byns enda vägkorsning.
  37. I Julkalenderns film om byn Nudådalen, ett mycket väl funnet namn, utspelar sig en historia där en stark man, som i filmen bebor Oppigården, vill bygga ett storhotell. Kampen står mellan honom och resten av byn, med en liten pojke och hans morfar i spetsen. För mig var analogin med den verkliga byn tydlig i åskådliggörandet av kampen mellan kontinuitet och förändring. Filmen fångade också väl ett nutida levnadssätt även om den utspelade sig i dåtid med mycket fantasi från barnens värld.
  38. Johansson 2003, Persson 2005.
  39. Sven Englund, denna tidige entreprenör, byggde upp en hel miljö med kvarn, såg, elektriskt kraftverk, telefon, en rad moderniteter för sin tid, vid den fastighet, Nyhem eller Piggen, som idag ligger vid huvudvägen mellan Kårböle och Sveg. Han var också engagerad i handelsverksamhet och drev gästgiveri, bland mycket annat (Persson 2005).
  40. Wallman 2003.

Käll- och litteraturförteckning

- Abu-Lughod, Lila, 1991, "Writing against culture", *Recapturing Anthropology*, utg. R.G. Fox, Santa Fe, NM: School of American Research Press.
- Anderson, Benedict, 1983, *Imagined Communities*, London and New York: Verso.
- Arora-Jonsson, Seema, 2005, *Unsettling the Order: Gendered Subjects and Grassroots Activism in Two Forest Communities*, Acta Universitatis Agriculturae Sueciae 2005:70.
- Blehr, Barbro, 1994, *Lokala gemenskaper: en studie av en nord-svensk by på 1980-talet*, Stockholm: Carlssons förlag.
- Bloch, Maurice, 1973, "The long term and the short term: The economic and political significance of the morality of kinship", *The Character of Kinship*, utg. Jack Goody, Cambridge: Cambridge University Press.
- Boissevain, Jeremy, (red.), 1992, *Revitalizing European Rituals*, EASA Monographs, London: Routledge.
- Cohen, Anthony, 1982, *Belonging: Identity and Social Organization in British Rural Cultures*, Manchester: Manchester University Press.
- Crehan, Kate, 1997, *The Fractured Community. Landscapes and Gender in Rural Zambia*, Berkely, Los Angeles and London: University of California Press.
- Ekman, Ann-Kristin, 1991, *Community, Carnival and Campaign: Expressions of Belonging in a Swedish Region*, SSSA nr 25, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- , 2002, "Med skogen som ram: Landskapsuppfattning och lokal tillhörighet i en liten skogsby", *Periferins landskap*, utg. Ella Johansson, Lund: Historiska Media.
- , 2003, "Too much kinship? Managing social relations in a small village in Sweden", *Etnofoor, antropologisk tidskrift*, 16:1, (s. 97–114).
- Fog Olwig, Karen och Kirsten Hastrup, 1997, *Siting culture: The shifting anthropological object*, London och New York, Routledge.
- Giddens, Anthony, 1996, *Modernitetens följder*, Lund: Studentlitteratur.
- Hannerz, Ulf, 1996, *Transnational Connections: Culture, people, places*, London and New York: Routledge.
- Hansen, Kjell, 1998, *Välfärdens motsträviga utkant*, Lund: Historiska Media.
- Härjedalen* 2006, Nr. 24, Årg. 63.
- Johansson, Ella, 1985, "Träslott och timmerkoja", *Modärna tider*, utg. Jonas Frykman et al, Lund: Liber förlag.
- , 2003, "Det sista träslottet: Rivalitet, jämlikhet och bygglenskap", *Bebyggelsehistorisk tidskrift* 45 (s. 83–93).
- Lagerqvist, Christopher, 2003, *Vid Vägs Ände. Strukturrationalisering, Migrationsmönster, Kvarboende och Försörjningsstrategier i Ångersjö Församling år 1925–1990*, Licentiatavhandling i Ekonomisk historia, Uppsala.
- Mogren, Mats, 1998, *Ångersjö genom 8 000 år – en föränderlig historia*, utg. Ångersjö byalag.
- Persson, Bo, 2005, "Piggen – Om flexibelt företagande i norrländsk skogsbygd", *Bebyggelsehistorisk tidskrift* 50 (s. 42–50).
- Projektansökan 1997. "Flexibilitet som tradition: Kulturmönster och näringar i norrländsk skogsbygd under tusen år."
- Strathern, Marilyn, 1981, *Kinship at the core: An Anthropology of Elmdon, a Village in North-West Essex in the Nineteen-Sixties*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Strathern, Marilyn, 1984, "Localism displaced: a 'vanishing village' in rural England". *Ethnos* 49: 43–61.
- Svenska Dagbladets* kulturdel 2002-11-03.
- Wallenberg Bondesson, Maria, 2003, *Religiösa konflikter i norra Hälsingland 1630–1800*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Wallman, Sandra, 2003, *Boundaries and Continuity: reflections on some Muddles in the Models*, Draft prepared for the Ångersjö Conference, August 14–17 2003.
- Wennersten, Elisabeth, 2002, *Gårdar och folk i skogsbygd: Om jordägandet och dess konsekvenser för människor, landskap och bebyggelse i Ångersjö by, Ytterhogdals socken 1734–1815*, Stockholms Universitet: Kulturgeografiska institutionen. Meddelanden nr 109.

The shadowed village
– beneath the surface of a depopulated village: stratification,
social relations and survival

By Ann-Kristin Ekman

Summary

This article deals with a village which, in terms of head of population, is quite tiny, but which, by virtue of external relations and networks, can also be considered far larger. Despite its smallness, and the widespread view that it is short of people, the village presents great complexity in its social patterns. One argument propounded in this article is that the village intermittently comprises a far greater number of individuals than those who are registered as residing in it, and that these individuals make a very important difference to its social life and development. One question discussed is what makes a village a village in the social sense and what is the real core of the village. This issue is analysed in the present article with the aid of a circle in which different individuals are plotted at different distances from the core of the village. The article shows that social bonding with the original homestead unit, forest and heritage is located in

the core of the village and has an important bearing on the village continuity. This leads on to the question of the relation between continuity and change, between the patterns which are stable over time and the “flexibility” distinguishing the village. Flexibility means a capacity for adjustment regarding both internal and external relations, and an openness to new ideas for the purposes of attracting new economic resources into the village. The conclusion drawn is that the village balances between a strong local core, of great importance for its identity and continuity, and outward openness whereby flexibility allows people to come and go and new ideas to be integrated with the village. The social pattern and the internal village culture are of great explanatory value for an understanding of the complicated relationship between continuity and transformation over time.